

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**SELECTA=||RVM DECLAMATIONVM || Philippi Melanthonis,
quas con=||scripsit, & partim ipse in schola
Vui=||tebergensi recitavit, partim alijs recitandas
exhibuit.|| TOMVS ... ||**

Melanchthon, Philipp

1559

VD16 M 3567

Responsio ad scriptum quorundam delectorum à Clero secundario
Coloniæ Agrippinæ.

urn:nbn:de:hbz:466:1-34734

RESPONSIO PHILIPPI ME
lanthonis, ad scriptum quorundam dele
ctorum à Clero Secundario Co
loniæ Agrippinæ.

Liber Coloni
ensis aduersus
Bucerum.

Non dubito & inter ciues Colonia
Agrippinæ, et in Academia, imò et
in Clero, ut uocant, multos prudē
tes et graues uiros esse, qui uel scur
ritatem sermonis in libro nuper istic aduersus
Bucerum edito, detestentur, uel etiam res deside
rent meliores. Ac profectò decuit eos, qui ad tan
tam causam agendam à duobus præcipuis ordini
bus delecti fuerunt, non tam suæ petulantia mo
rem gerere, quàm seruire & causæ grauitati &
ordinum dignitati, præsertim cum et sciant prin
cipem honestissima cura adfici, rectè constituen
darum Ecclesiarum, & Bucerum meminerint of
ferre se ad explorationem, καὶ δοκιμασίαν iuxta
Ecclesiasticam cōsuetudinem. Quid opus erat pe
tulancia, cum moderatione certare, & insuper ad
dere spurciciem sermonis, excerptis ex Plauti co
mædijs obscœnis uerbis? Quorsum attinebat tan
tum conuiciorum, quantum non una nauis ue
hat, ut ille fortis uir apud Homerum inquit: di
cere aduersus Doctrinam ueram, aduersus tot
Eccle

Ecclesias Dei, quae certè Deam fiducia filij Dei inuocant, aduersus respub. quae praebent hospitium Ecclesijs. Hæc πᾶσι διασπῆσαι displicere multis grauibus uiris non dubium est. Quare cum decreuissem pauca commonefaciendi lectoris causa respondere, in initio præfandum esse duxi, me tantum litigare cum autoribus illius insulsi & maledici scripti, nec uelle quidquam detractum de urbis celeberrimæ splendore, de dignitate Academiæ & uirorum bonorum in clero. Nam ut de urbe & de collegijs Ecclesiarum nihil dicam, certè Academijs omnes propter doctrinarum uarietatem ueneror, & Coloniensem peculiariter colui, quod ingenij mei culturam, quantum acunquæ est, ipsi aliqua ex parte debeo. Audiui enim adolescens duos uiros preclarè eruditos, Georgium ^{Præceptores} Simler & Cunradum Heluetium, ^{Melanthonis} alumnos Academiæ Coloniensis, quorum alter Latinos & Græcos Poëtas mihi primùm interpretatus est, deduxit etiam ad Philosophiam puriorem, sæpè conferens Aristotelicam Lectionem, quæ tunc erat in manibus ad Græcos fontes: Alter Cunradus Doctissimi & Honestissimi uiri Doctoris Casarij auditor, primùm nobis Heydelberge Elementa doctrine de motibus Coelestibus tradidit: Quam ob causam & Doctore Casarij

Amici.

sario peculiarem gratiam & uenerationem tantam
quã præceptori, debere me profiteor. Postea cum
multis eius Academiæ alumnis fœdera amicitie
sancta et perpetua fuerunt cum Buschio, cum Pe-
tro Mosellano, cum Mezlero. Sed longum esset
omnes enumerare. Magnopere igitur bonos om-
nes in Academia oro, primùm ne me existiment
cũ Academia rixari; deinde, ut ueniam mihi dent,
quod non, ut multorum iniurias, ita et hæc con-
uitia paucorum dissimulo. Dicam uerè quod res
est: Facile erat contemnere cætera, memini illud
Attici ciuis, qui cum ei in foro & populi concio-
ne quispiam diu conuicia multa dixisset, & disce-
dentem omnibus probris onerasset, prorsus ni-
hil respondit, sed tandem abiens, quia iam tene-
bræ noctis intendebantur, iussit ministrum suum
ad illum transire, eiq; cum face præire domum
redituro. Sed autor libri, quisquis est, in perora-
tione ait nostros dicere blasphemias aduersus spi-
ritum sanctum. Hanc tam diram criminationem
præterire impietas esset. Multa Eccius, Pygius,
& alij multi rabiosè scripserunt: sed nescio an
quisquam hac uerborum atrocitate uti ausus sit.
Respondeo igitur nos uerè & ex animo cupere
illustrare gloriam Dei, & filij eius Domini nos-
tri Iesu Christi, et spiritus sancti doctrinam ue-
rè &

Atticus ciuis
paciens,

I.

Criminatio au-
toris.

re & purè sonare, & Ecclesie salutem consulere,
 ut uerè inuocet æternum Deum patrem libera-
 toris nostri Iesu Christi, fiducia Mediatoris, &
 petat regi omnes inuocantes Spiritu sancto. Ut
 igitur mandato diuino obtemperemus, et hanc in-
 uocationem in Ecclesia purè sonemus, necesse est
 idola et uitiosos cultus taxari. Et non dubitamus
 Deo & ueræ Ecclesie nostrum studium probari.
 Regulam etiam sequimur certam doctrine, scri-
 pta Prophetarum & Apostolorum Symbola,
 Apostolicum, Nicenum, & Athanasij, sententias
 Synodorum ueterum, quæ probantur Nicenæ,
 Byzantinæ, Ephesinæ, Chalcedonenſis, & similia
 purioris Ecclesie uetustæ testimonia. Nec dubi-
 tamus hoc genus doctrine quod profitentur Ec-
 clesie nostræ, uerè esse consensum Ecclesie Ca-
 tholicæ Christi, quem & tuemur, & Deo iuuan-
 te, semper fideliter tuebimur, aduersus omnis ge-
 neris furores Epicureos, Iudaicos, Ethnicos, Ma-
 hometicos, hereticos, & quicumque idola defen-
 dunt. Nec ignoramus ueræ Ecclesie hæc certa-
 mina subeunda esse, etiam si has rixas, humana
 iudicia ualde uituperant. Sentimus enim Euan-
 gelium non esse commenticium, sed ueram Dei
 æterni uocem. Dissentimus ab Epicureis, qui pu-
 tant confictas esse omnes religiones, ut initio ad

Vitiōſi cultus
 taxādi et idola

K pacem

pacem & ciuilia officia inuitari palabunda multitududo possit, et semper presentem fortunam qualescunque est, tuendam esse, ne harmonia politici status conturbetur. Respondi quantum nunc quidem uidebatur, ad conuictum omnium atrocissimum. Nec mihi quisquam tam est amicus toto orbe terrarum, quem non ducam esse refutandum. Audiam hoc eum conuictio genus doctrinae, quod sonat in ecclesijs nostris damnare. Cohercere sapientes gubernatores hanc tantam petulantiam deberent, ne haec uoces publicis cladibus luenda essent. Deinde quae unquam spes esse concordiae poterit, dum conceditur malis ita debacchari in nostros. Ad hanc breuissimam defensionem pauca addam. Magnopere oro lectorem, ut diligenter consideret, quid in utraque parte reuera agatur, qua de re utrinque pugnetur. Scio multos Epicureos uel ridere, uel detestari, utranque partem. Sed ad horum scholam, haec controuersia non sunt referenda. Boni qui non contemnunt Euangelium, considerent & Ecclesiam, & quid in utraque parte agatur. Antequam haec causa mota est, magna ubique fuit caligo. Humanis ceremonijs monasteria, templa, in domo familiae omnes ita fuerunt oppressae, ut Gerson & alij multi hanc carnificinam conscientiarum deplorauerint. Ethnico more inuocati

Tēpus ante lucam
sem Euangelii.

inuocati sunt mortui : ad statuas concursationes
 factæ sunt : doctrina pœnitentiæ fuit obruta spi-
 nis disputationum inextricabilium, de confessio-
 ne, de satisfactione, de indulgentiis : Silentium
 fuit de fide, qua accipienda est remissio peccato-
 rum. Hec ignorantio fidei, etiam inuocationem
 corrumpibat. Nemo rectè discernebat legem di-
 uinam & humanas traditiones. De lege diuina,
 quam absurda fuerunt opiniones, cùm scripse-
 runt homines posse legi Dei satisfacere. Cœna
 domini magna ex parte ad mortuos translata est
 multis seculis, & horribili idolomania contami-
 nata. De uero usu Sacramentorum silentium
 fuit. Conciones publicæ multis locis rarissimæ
 fuerunt, alibi consumptæ sunt in fabulis de Geor-
 gio, Christophoro, Catharina, & similibus, aut
 in augendo quæstu monachorum. Iacebat doctri-
 na de uera inuocatione, de fidei exercitijs in quo-
 tidiana uita, de dignitate uitæ politicæ. Si quis
 negat talem fuisse Ecclesiarum statum, non so-
 lum testimonijs optimorum uirorum refutari po-
 test, sed etiam libris monachorum, qui adhuc ex-
 stant, & perspicuum signum est : Nunquam tot
 senes & graues uiri in Germania fauissent ini-
 tijs renascentis doctrinæ purioris, nisi iudicassent
 Ecclesiæ opus esse emendatione. Fauebant autem

K ij omnes

omnes qui non erant palàm Epicurei. Quosdam
 mediocres deterruerunt postea exorti tumultus
 ut solet diabolus excitare scandala. Hanc nacti oc-
 casionem homines prophani, & monachi metuen-
 tes suo questui, inflammaverunt Principum animos
 ad exercendam sævitiam. Nos qui interim magno
 cum labore, & magno periculo in Ecclesijs &
 Scholis doctrinam puriorem tradimus, quid agi-
 mus? Num opes aut potentiam querimus? Res
 ipsa nos purgat, multi enim docti & boni viri,
 qui in ocio cum dignitate uiuere poterant, etiam
 uitæ suæ hanc professionem antetulerunt, quales
 fuerunt Henricus Sutphaniensis, Iohannes
 Croesus Theologiæ Doctor, Adolphus, qui Colo-
 niæ crematus est, & possem nominare alios mul-
 tos. Nos qui sumus superstites, ut nihil aliud di-
 cam, tranquillius uiuere poteramus, si ab hac cau-
 sa alieni essemus, multis eruditio aditum ad ma-
 gnas dignitates patefecisset: Principes nostri
 etiam sua onera nõ leuia sustinent. Sed hoc unum
 agimus, cupimus propter gloriam Dei propu-
 gnari & conseruari doctrinam puram & salu-
 tarem Ecclesijs. Sumus etiam hortatores, ut om-
 nia ciuilia officia colantur à nostris. Studia li-
 terarum quadam non uulgari sedulitate tuemur.
 Sic ubi exoriri falsæ opiniones cœperunt, summa
 diligentia

Religionis
 profectio glori-
 osa,

Cultus officio-
 rum ciuiliū,

diligentia & fide repressæ sunt, ut testantur scripta nostra, & ipsa Respub. quæ Dei beneficio omnium in Germania maxime tranquilla, & sunt & fuerunt. Et quod autor scripti Coloniensis nobis obijcit, accipere nos ab Ecclesia ueras sententias, id planè & libenter fatcor & prædico. Nulla enim noua dogmata gignimus, sed ueterem & puram Ecclesie doctrinam, quantum Deus concedit, illustrare studemus. Samson inquit: Nisi arafsetis mea uitula, non inuenissetis, ita semper clamamus doctrinam Ecclesiam inde usq; ab initio sonantem uocem Dei, audiendam esse. Sed cur inquit, cum multa ab Ecclesia sumenda esse fateamini, non sumitis omnia, cur quædam conuellitis? Responso uera est. Nullum Ecclesie dogma conuellimus, sed recetes errores, qui in ecclesiam contra Euangelium, & purioris Ecclesie iudicia irrepserunt, taxamus: deniq; ut Coloniensibus uerbis utar, non Ecclesie, sed cleri Secundarij, hoc est, nothi, & degenerantis, falsas opiniones reprehendimus. E contra quid in altera parte agatur, uix suspicari possum. Vt enim in Psalmo dicitur: oderunt me gratis, ita isti emergentem Euangelij lucem sine causa aliqua opprimere student. Sapientes aliqui presentem politie Ecclesiasticæ formam aiunt fortiter propugnandam esse. Semper

K iij fuisse

Correctis uitijs non dilaceratur Ecclesia,

fuisse prudentum gubernatorum munus cauere legum mutationes. Sed si uerè uellent indicare, intelligerent correctis uitijs, non dilacerari, sed minui potius Ecclesiasticam politiam. Minus fortassis esset splendoris, aut plus uerorum ornamentorum doctrinae, pietatis, authoritatis. Dimicant ergo de splendore, luxu, uoluptatibus, non de politia. Suntq; usitata haec in Ecclesia certamina, & dijudicantur diuinitus. Quomodo diremptum sit certamen Apostolorum & Iudaicorum Pontificum uidemus. At tunc Pontifices uel maxime gloriari poterant, se politiam à Deo constitutam propugnare. Nunc defendit Clerus Secundarius, humanas, uitiosas, & recentes leges, & labes politiae Ecclesiasticae, quae fuit initio Ecclesiae multò pulchrior, quàm nunc est, cum nondum receptae essent corruptelae Coenae Domini, & alij abusus: Sed collegia coetus essent omnium honestissimi piorum Doctorum, & discipulorum. Semper enim Ecclesijs frequentioribus collegia adiuncta fuerunt. Ut enim Prophetas agmina comitabantur auditorum, ut testes doctrinae Propheticae, & propagatores essent, ita Apostoli, cum constituissent Ecclesias, delecta agmina habebant studiosorum, qui eos familiariter audiebant, & se totos inquisitioni doctrinae debebant

Qualis initio politia Ecclesiastica.

debant, ut ad posteritatem testes essent de uera sententia Apostolorum, & succederent in munere docendi. Sic Iohannem Polycarpus, & alij multi ^{Ecclesie & Scholae olim in Germania.} audierunt. Et fuisse ante Gothica tempora tales in Germania Ecclesias ac Scholas, multa uetera monumenta ostendunt. Postquam uero barbaricae gentes Europam peruastarunt, uix sero pacata Germania, cum iam uetus doctrina multis superstitionibus obscurata esset, haec noua forma politica paulatim constituta est, quae tamen ipsa iam senescens facta est squalidior, ut sunt omnium politiarum periodi. Et fortassis dirimet Deus hoc certamen de politia magnis publicis mutationibus. Interim uoce Euangelij collegit Ecclesiae reliquias, tanquam tabulas ex naufragio, sicut ante Babylonicum exilium colligit reliquias per Ieremiam, ante excidium Ierosolymae per Baptistam, Christum, & Apostolos, ante dilacerationem Romani imperij per Apostolos, & eorum discipulos. Miro enim modo Deus Ecclesiam suam regit, instaurat collapsam, & seruat, puniens interim impiam multitudinem uarijs cladibus, ut ordine ostendit series historiae omnium seculorum. Et hac de re saepe Prophetae concionantur. Quamquam igitur sapientibus obstrepunt illa praecipua politica, de defendenda praesenti for-

II.
Præstigiæ hu-
ius libri.

Pugna aduer-
sariorum.

ma, tamen anteferamus uocem æterni Dei, qui de filio inquit: Hunc audite, Item mandatum immutabile: Fugite idola. Respondi de conuitijs, nunc de disputatione pauca adijciam, non ut hinc institutionem, sed tantum, ut de præstigijs scripti rudem lectorem communes faciam. Nam si qui studio ueritatis has controuersias cupiunt integras cognoscere, extant scripta, quæ uniuersæ doctrinæ Ecclesiasticæ summæ continent, & lectori non calumniose iudicanti satis facere possunt. Nunc cum ijs rixamur, qui cum agnoscant ueritatē, tamen contra animi sententiā erroribus patrocinantur, & stabiliunt idola. Pugnant autē partim uis, partim fraudibus: uis est cum consuetudinē, cōsensum magnæ multitudinis allegant: Fraudes sunt, quædam absurdiora occultare, ac promere magis speciosa, pingere quosdam abusus nouis coloribus, fateri quædam uitia & promittere aliquā correctionē. Id simulant, ut arte obsistant principijs omnium emendationū. Nā qualicumq; emēdatione tentata, uideant secuturam esse magnā inclinationē. Ideo metuunt, ut monet Aristoteles, τὸ παρὰ μέτρον. Nec uerò integrè disputat liber delectorum de ulla controuersia. Ideò facilius fuit ludere præstigijs, cum passim excerpant ex materijs quædam plausi-

plausibilia. Plurimæ pagellæ consumuntur in his locis, de confessione, de satisfactiõibus, de inuocatione mortuorum, de cœna Domini, de coniugio ministrorum Euangelij.

Præcipuè igitur & ego de his respondebo, in quibus cum uideret lector, qua fide, quo candore causam agant, sciat hos impostores fugiendos esse.

Vtilissimum est Ecclesiæ extare doctrinam de Responsio ad
capita Libri. pœnitentia purissimam & explicatissimam. Norunt autem omnes fuisse in sententiarijs infinitam confusionem, & infinitos labyrinthos præcipuè in hac materia. Recenserem, nisi & longum esset, & libri ipsi testimonium dicerent.

Nec alia res initio studia bonorum ad Lutheri doctrinam cognoscendam inuitauit, quam quod Doctrina de
pœnitentia. requirebant puriorem doctrinam de pœnitentia. Estq; hic locus, Dei beneficio, pie & dextere à nostris explicatus. Confessiones & satisfactiõnum leges erant carnificinæ conscientiarum, & de fiducia gratuita misericordiæ prorsus silentium erat. Fuit igitur necessarium & patefacere doctrinam de fide, qua remissio peccatorum accipitur, propter Christum mediatorem gratis, et qua uera inuocatio accenditur. Et erudiendæ erant mentes, ne falsæ opiniones de enumeratione &

K V satis

satisfactionibus excuteret fidē. Et quid sentiamus
 liquet ex nostris scriptis. Ipsi enumerationem his
 necessariā faciunt, quam haud dubiē, nec ipsi pro-
 stent. Sed est usitatum hypocritis, imponere alijs
 onera, ut Christus ait, quae non attingunt digito.
 Postea calumniose deprauant quaedā dicta Buceri.
 Non esset discrimen, inquit, inter Ethnicorum
 opera, & Christianorum, si omnia essent uitiosa.
 Quid opus est his tragœdijs? Diligēter docemus
 quomodo placeat obedientia in renatis propter
 Christum, cū tamen sit imperfecta, & semper
 maneant in hac uita in renatis peccata. Addimus
 etiam discrimen peccati mortalis, seu regnantis,
 propter quod amittitur gratia, & peccati non
 regnantis seu uenialis, ut uulgō uocant. Sed pra-
 tereo hanc pagellam, quae tantum inanem calu-
 mnam continet, quae uel malitiam, uel inscitiam
 scriptoris prodit. Si intelligit doctrinam de iusti-
 tia, scit nos recte sentire: Si non intelligit, arro-
 gantia est, quod se censorem facit.

Satisfactiones.

De satisfactionibus tragicē uociferatur. Hic
 omnino tueri conatur, & ait disertis uerbis, sa-
 tisfactionem expressam esse scripturae spiritu, ac
 miscet Cypriani dicta, & testimonia scripturae.
 Cyprianus loquitur de ritu sui temporis, quo
 ante Absolutionem, seu castigabantur, seu ex-
 plora-

plorabantur hi, qui publica delicta admiserant. Si de his ritibus dimicant, sciunt eos iam multis seculis non obseruatos esse, umbra manet & nomen. Habemus autem satis graues & magnas causas taxandi errores de satisfactionibus, quas defnierunt esse opera indebita, & finxerunt per ea compensari poenas purgatorij, etiamsi fiant ab ijs, qui non sunt in gratia. Postea ex hoc fonte orta sunt deliramenta de indulgentijs. An has neni- as & imposturas iterum uolunt proponi populo, quia tam studiose dimicant de nomine satisfactionis, de qua tamen Bucerus nihil contenderat, cum alias res in hoc scripto suo egerit.

Scio in hoc consilio delectorum adhibitos esse quosdam uiros sapientes, qui interdum significarunt se expetere publicam Concordiam, que tamen uera doctrinae lucem retineret. Quae potest autem fieri concordia unquam, dum talibus sycophantis concedunt sine fine licentiam renouandi certamina? Quod uero ait: Spiritu scripturae disertis uerbis satisfactionem expressam esse. Quam? Scimus tota poenitentia et bonis operibus mereri pios mitigationem poenarum presentium, ut scriptum est: Conuertimini ad me, & conuertar ad uos, &c. Sed quid haec ad illos ritus Satisfactionum ueteres, aut ad um-
bram,

bram, quæ adhuc reliqua est? An arbitratur scriptor loqui Prophetas de peregrinationibus ad S. Iacobum, aut ad Annæ caput in hac uicina. Agnoscis lector candorem scriptoris, cum ad ueram satisfactionum detorquet dicta prophetica, quæ loquuntur de tota pœnitentia, de ueris cultibus Dei, de ueris operibus debitis, non de illis, de quibus dicitur: Frustra colunt me mandatis hominum.

Mos tempore
Cypriani.

De more, qui fuit Cypriani tempore, aliàs satis diximus. Nihil ea res ad remissionem culpe, aut pœnarum purgatorij pertinebat, nemo adhuc ineptias istas somniauerat. Sed erant aliæ cause politicæ eius ritus. Exempli causa, proderat quasi quadam ignominia notare lapsos, desertores fidei, aut adulteros, nam hæc delicta ethnici non puniebant. Proderat etiam explorare eorum mentes, an serio resipiscerent. Et tamen superstitione creuit eius ritus acerbitas, & quedam sunt duriora apud ipsum Cyprianum, quàm ut probanda sint, ut quod ait, non ualere absolutionem, si non accesserit ille ritus satisfactionum.

Vobis uetusti
surgatis.

Manet adhuc umbra uetusti moris, in recipiendis homicidis, qui mos non primùm post Apostolos natus est. Sed constat & apud ethnicos signa

signa fuisse reorum, quæ gerebant homicidæ, ut de Oreste, de Adraſto legimus: Hæc signa tantisper gerebant, donec certo ritu erant expiati. Arbitror autem à primis patribus hanc ceremoniam institutam fuisse, ut consuetudine homicidarum cæteris interdiceretur, ac discerent rudiores et vitare iniustas cædes, & abominari homicidas. Sed hæc exempla nec culpæ, nec pœnarum remissionem, quas quidem Deus infligit, merentur, imò Deus uult ipsas pœnas nobis tanquã signa reatus esse, ut cum Dauid eijcitur regno, & illa tanta gloria non solum regij nominis, sed etiam sapientiæ & uirtutis exuitur, hic deformatus à Deo, tanquam signis reatus induitur, hic agnoscit iram Dei, agnoscit se reũ esse, et uerè clamat: Tibi tantũ sum peccator seu reus rea, ut tu iustificeris in sermonibus tuis, &c. Sic ipsas pœnas communes et proprias, quas sustinemus, mortem, morbos, & cæteras ærumnas intelligamus non casu accidere, ut Epicurci somniant, sed testimonia esse ire Dei aduersus peccata, nosq; reos esse agnoscamus, & cõfugamus ad filium Dei, qui factus est propiciatio. Sed desino de hoc loco iam dicere, et si nihil utilius est, quàm in ecclesia sæpe et grauitè differere de uniuersa pœnitètia, idq; sedulo fieri à nostris scio. Sed ille bene saginatus Monachus, qui

Monachus bene saginatus.

qui scripsit librum delectorum, facit, quod solet Hypocritæ, requirit satisfactiones, quas ipse minime prestat. Non est ociosa & securæ mentis de magnitudine peccati, de ira Dei, de fide accipiente remissionem concionari. Sed hæc propria et canonica sapientia est Ecclesiæ Dei, nec discitur nisi in uero certamine, uera lucta, & inuocatione Dei. Deinde ad hanc sapientiam pertinet dexterè discernere politicos mores, & iustitiam spiritus. Erant autem Canonice satisfactiones, de quibus Cyprianus loquitur, mos politicus. At conuersio de qua Prophetæ & Apostoli concionantur, complectitur motus animi, timorem Dei, fidem, dilectionem, obedientiam in cruce, & alios fructus spiritus, ut Paulus nominat.

Cum autem hæc tota causa sæpe fideliter explicata sit, & existimem pijs, qui nostrorum scripta legerunt, abundè satisfactum esse, nihil opus est hinc longiore refutatione. Pauca igitur de inuocatione mortuorum dicam, de qua, ut sæpe alijs, opponit nobis antiquitatem, ait Theodosium stratū ad sepulchra mortuorū, suas preces dixisse, &c.

Primum igitur de seculo & autoritate scriptorum ueterum ita respondeo: una quædam est Ecclesiæ Dei Catholice perpetua & pura doctrina, per Apostolos tradita, quæ habet Testi-
monia

Respondet ad
secula et autori-
tatem ueterum

monia Ecclesiae etiam sequentium aetatum. Sed alij scriptores alijs puriores sunt, ut totum doctrinae corpus, si quis dextere iudicet, apud Augustinum purius est, quam apud Origenem. Miscent et singula secula aliquid contagij, ut hominum natura in hac imbecillitate nunquam est sine vitijs. Et natura fauemus patrijs et presentibus moribus, ideo cum semina superstitionum irrepsissent in Ecclesiam, sancti Patres quaedam uel non satis considerabant uel tolerabant, tametsi non probarent. Nota est omnibus Augustini querela de superstitione sua aetatis, cum ait seruitutem Ecclesiae iam durior em esse Mosaitica. Sed strebat hic quaedam uitia, occupatus alijs difficilioribus certaminibus. Deinde nondum adeo creuerant abusus illi, de quibus nunc differimus, ut postea barbaricis temporibus, et cum accessit questus, creuerunt. Erat consuetudo facere mentionem mortuorum in publicis precibus. Nondum accesserat opinio applicandam esse pro eis cenam Domini, nondum erat res questuosa. Fortassis aliqui priuatim mortuos inuocabant. Nondum tamen erant statuae, nondum distributa erant munera inter mortuos, nondum Anna dabat opes ut Iuno, nondum Georgius iuuabat Equites, ut Castor et Pollux, denique semina sparsa erant, quae ad-

bus

Querela Augustini.

Mortuorum mentio, & ferena superstitio.

Statua Mariæ
in Syria.

huc erant exigua, sed tamen ueram lucem fidei
obscurabant: Alij igitur alijs seuerius obfiste-
bant. Narrat Epiphanius sua etate mulieres in
Syria statuam Mariæ circumtulisse, & ei liba,
& nescio quas res alias obtulisse. Hunc morem
inter hereses recenset, & oppressam esse inquit
diligentia & autoritate Episcoporum, quod imi-
tatio esset Ethnici furoris. Nunc magna pietas
ducitur inuocare Mariam, & donaria liberali-
ter cumulare.

Quare quum nobis antiqua exempla obijci-
tis, hoc respondemus, nos fideliter, ut supra dicitur
est, tueri consensum catholicæ ecclesiæ Christi-
stæ, & adfirmamus nos de symbolis non dissentia-
re, à probatis scriptoribus ueteribus, congruere
etiam etatem illam nobiscum existimamus in ce-
teris nostris sententijs, si dextrè de ea iudicetur.
Etsi enim ipsi scriptores sepe negligentius loquun-
tur, & quedam priuata exempla reperiri pos-
sunt, quæ nostris ritibus aduersantur, tamen mos
Ecclesiæ publicus ferè conuenit nobiscum. Coena
Domini una communis erat, etiamsi fortassis re-
perias exemplum, ubi aliquis sua quadam superstiti-
one priuatim tanquam sacrificaturus, consuetudinè
publicam mutauit. Ita et mortuos aliqui inuoca-
bāt. Paulatim enim hæc superstitiones irrepserūt.

Nec

Nec ualet argumentum uestrum, Hæc facta ^{Argumentū ab} sunt ætate Patrum. Retineatur igitur mos præ ^{auroritate pa-} ^{trum.} sens: Est enim dissimilis, ut si quis dicat, Pater tolerat filium sæpius conuiuantem, ergo debet ferre & grassatorem & insidiantem alienæ pudicitie. Ita uos exemplis ueterum, quæ adhuc minus mali habent, posterioris ætatis uitia, quæ iam similia sunt Ethnicis, stabilire conamini. Etiam si Basilius hac uoce compellat Martyres ^{ἡ ἀρχαὶ κοινῶν προτίδωρ, Δεισέως σύγγροι,} ^{ἡ βουβουτὰ δ' υἱατῶτατοι:} non tamē retinendus est mos huius ætatis, cum omnia plena sunt statuarum, & ad eas alligatur uel Dei, uel mortuorum inuocatio, & ut olim à Neptuno prospera nauigatio, à Cerere fruges petebantur, ita nunc uarij opitulatores inuocantur. Quare cum uetustum morem constet dissimilem esse posterioribus seculis, omittite illa priuata et pauca exempla, ac ad normam, uidelicet ad scripta Prophetica & Apostolica redite. Lapis inquit Basilius, ^{Regula Basili,} ad normam accommodandus est, non norma ad lapidem inflectenda. Exempla legibus congruant, ut uulgò dici solet.

Hæc de scriptorum ueterum ætate hoc loco dicitur, uolo etiam ualere in reliquis. Non enim prorsus sine uitio ætas illa fuit, & tamen nec Hiero-

L nymus

nymus facit mentionem inuocationis, litigant cum Vigilantio de honoribus mortuorum, ne quid fecerit Theodosius clarè dicitur, sed ut fuerit mos dicere: ora pro me Paule, tamen semina errorum, ut in herbis fuerunt, et his seminibus non est recentium temporum furor confirmandus.

Sed clamatis, aliquid populi infirmitati, & publicæ tranquillitati condonandum esse: quantum mali est dicitis, etiam si pio errore uulgus inuocat mortuos, petit opem ad certas statuas. Semper uulgus aliquid habet ineptiarum. Huic orationi sapientum hoc opponimus, una res est omnium maxima, inuocatio Dei, quæ proprie discernit Ecclesiam Dei à ceteris gentibus. Multi sunt & fuerunt ignari Dei, qui tamen alijs ci-

Inuocatio Dei
Arx piorum, uilibus uirtutibus omnibus præditi fuerunt, ut Aristides, Scipio, Pomponius Atticus. Sed hæc uirtus defuit, inuocatio Dei. De hac ecclesiam doceri necesse est, Hæc est arx piorum, ut dicitur in Salomone, Arx firmissima, nomen Domini. Et quanquam adeò facilis res, & nota ac exposita omnibus, inuocatio esse putatur, ut uos magni doctores de ea rarò concionemini, tamen facillimè corrumpitur, facillimè excutitur. Norunt omnes homines naturali iudicio, esse Deum, mentem æternam, causam boni in natura, ut Plato definit. Ideo

Ideo omnes quoquo modo inuocant. Imò quia illam mentem cogitant non esse solam, uult enim agnosci et conspici, addunt ei familiares aliquos: Hos quoque inuocant. Hinc turba est Deorum apud Ethnicos, hinc mortuorum inuocatio. Quid hæc habent incommodi inquires? plurimum. Tantumita uult inuocari Deus, ut se patefecit, uult se unum agnosci conditorem & opitulatorem, & placatus est per filium, Huius fiducia uult inuocari. Ceteræ gentes nec agnoscunt Deum æternum patrem domini nostri Iesu Christi, nec certò statuere possunt respici & accipi suas preces. Ecclesia certa est, & uult Deus nos credere promissioni, quòd propter filium nos exaudiat.

Accurrit populus ad statuas, recitat precationem, non cogitat quid inuocet, Deum ne, an animam mortui? nec cogitat an Deus sic uelit inuocari, & cur uelit certò preces nostras recipere. Hi furores toties damnati concionibus Prophetarum, confirmantur à uobis, dum defenditis hunc morem quocunq; prætextu. Nihil ne sceleris esse putatis miscere religiones, Ethnicam & Christianam, obruere ueram Dei inuocationem, polluere Ecclesiam Dei, spoliare hanc ærumnosam hominum naturam uero præsidio? Si sic cogitant homines: Quirine depelle morbū, impietas est, quod

L ij tribuunt

Scelus misceræ
religiones &
inuocationem.

tribuunt creature potentiam Dei. Sin autem cogitant, Deus depelle morbum propter precem Quirini, impietas est alligare Deum ad hanc salutem, & fingere has preces hinc magis recipi. Nescit mens an uelit Deus sic inuocari. Et consuetudo abducit homines a uero mediatore, & intellectu mediatoris. Conditi sumus & redempti, & Deum agnoscamus, uerè inuocemus, ac celeberrimus, non ut Philosophi putabant, sua quisque opinionione, sed ut se ipse Deus uoce sua patefecit. Quare ad hunc Deum inuisibilem, qui se patefecit exhibitio filio, & sua uoce iussit nos hunc filium adire, qui cum suo filio & Spiritu sancto condidit uniuersam naturam, directa sit oratio, & sit aduersa fides, quæ credat recipi preces propter filium mediatorem, & petet nos Spiritu sancto gubernari et sanctificari. Sic sonant Prophetarum, Apostolorum & Ecclesie purioris preces. Quoties inchoas precationem, cogitet mens, te uiuum & omnipotentem Deum, eternum Patrem domini nostri Iesu Christi, conditorem uniuersæ creature, & conseruatorem cum filio tuo domino nostro Iesu Christo, & Spiritu sancto inuoco, miserere mei propter filium tuum dominum nostrum Iesum Christum, quem pro nobis uictimam fieri uoluisti, & mediatorem ac deprecatores pro nobis

Preces purioris Ecclesie,

bis constituisi, mirando & inenarrabili consilio,
 at iram tuam ueram aduersus peccata generis hu-
 mani, & immensam misericordiam erga nos de-
 clarares, & sanctifica ac rege me Spiritu sancto
 tuo, collige, rege & serua tibi Ecclesiam, rege po-
 litias, da nobis uictum, pacem, bona & foelicia
 consilia negotiorum, &c. Talis aliqua forma sit
 precum, quae simul discernat inuocationem no-
 stram, ab Ethnica, Iudaica, Mahometica, & exci-
 tet fidem, quae statuat recipi preces propter filiū,
 & placere Deo talem cultum. Harum maxima-
 rum rerum doctrinam Ecclesiae necessariam, de-
 lent & extinguunt illae Ethnicae opiniones de in-
 uocatione mortuorum, quas uos alitis & confir-
 matis. Quod idolum haecenus tollitis? Adhuc pe-
 cuniam collige audio ad pallium Annae faciendū,
 in quo, ut in pallio Miueruae Atticae intextis for-
 tassis gigantomachiam uestram, qua bellum caelo
 inferis. Haec recensui, ut quanta de re agatur, &
 quid, quo candore agatis, lector consideret.

Pallium D.
 Annae.

Allegant causam in pagina E iij. cur mortui
 inuocandi sint, quia inquit multa requiruntur
 ad dignam & sanctam orationem, ut habet Cy-
 prianus, quae citius in sanctis à corpore absolu-
 tis, quam in uiuis est reperire. Expende lector
 quale sit hoc dictum. Eisi orantem oportet ad-

Cur mortui
 inuocandi.

L iij ferre

ferre ad Deum conuersionem, tamen fiducia petitionis non debet niti propria dignitate, sed Mediatore Christo, sicut ipse inquit: Quidquid petitis in nomine meo, dabit uobis. Iubet in nomine suo peti, hoc est, nominato ipso, rogato patre propter filium, & hac fiducia, quod propter eum uelit nos recipere, exaudire, iuuare, ut Paulus inquit: Per hunc habemus accessum ad deum. Item Talem habentes Pontificem, accedamus ad Deum. Si suam dignitatem metietur Dauid, quando inuocabit? imò sic accedendum est ad Deum, cum conuersione, & confessione indignitatis, ut ait Dauid: Non iustificabitur coram te omnis uiuens. Item: Tibi tantum sum peccator, &c. Daniel: Non propter iusticiam nostram peto, sed misericordiam tuam confugio, & peto propter Dominum, id est, uenturum Messiam. Sic nos Prophete, sic Christus, sic Apostoli, sic Ecclesia iubet precari. Sed isti deterrent uiuos, ne inuocent Deum, ac iubent interea querere mortuos, qui sint pro eis προσευται, ut memini in quodam pago interrogatos colonos, an scirent preces, respondere satis esse si sciat cas Pastor, qui propterea conductus sit, ut pro ipsis oret.

Vera innocensio.

Reliquas nenas & calumnias de hoc loco pretereo. Adhortor autem pium lectorem, ne existimet.

timet de re leui dimicari, cum de inuocatione dis-
serimus, sed cogitet ueram inuocationem prae-
cipuum esse praesidium, ut ita dicam, pie mentis in-
tantis arumnis uitae communis, sicut in Psalmo
dicitur. Illi in curribus & equis: Nos autem in
nomine Dei nostri inuocabimus. Cogitet item in-
uocationem ueram praecipuum munus esse, quod
Deo praestandum est, & Christi beneficia sine hoc
exercitio non posse cognosci. Deinde haec argu-
menta sibi proponat. Inuocans naturam inuisibili-
lem, tribuit ei omnipotentiam, quia statuit eam
uidere motus cordium in omnibus hominibus.
Praeterea mens non statuit Deo placere cultum,
non comprobatum dicto diuino. Postremo, quo-
modo corrigitur hic ritus, tamen abducit oculos
a mediatore Christo, & labefacit fidem, id est, fi-
duciam mediatoris, quae in inuocatione lucere de-
bet. Et parit multiplices superstitiones, quas hor-
rende poenae comitantur.

Haecenus de inuocatione dixi. Longè aliud est
loqui de praedicandis eorum uirtutibus, quae non
solum imitationis causa proponendae sunt, sed
etiam ut discamus quomodo Deus Ecclesiam gu-
bernet, consideremus quale fuerit Prophetarum,
Apostolorum, Episcoporum ministerium, aga-
mus Deo gratias, quod Ecclesiam seruat. Con-
sideremus

Sanctorum
uirtutes de tã-
more & fide
nos docent,

sideremus exempla iræ & misericordiæ Dei, ut
in Davidis, in Manassis historia, quæ nos de timo-
re & de fide docent. Magnum & mirandum thea-
trum est hæc tota rerum natura, pulchritudo &
ordo corporum cælestium, motuum leges, terra
fœcunditas, fluminum perennitas. Illustrati-
onibus tot rebus uestigia Dei impressa sunt, sed nullum
pulchrius opus, aut spectatu dignius est, aut plura
de Deo testimonia nobis cernenda exhibens,
quàm homo pius, ut Abraham, Sara, Ioseph, Da-
uid, Esaias, Ieremias, Elizabeth, Paulus & alij.
Multa igitur grauissimè & utilissimè de sanctis
dici possunt, remota inuocatione.

Prophanatio Nunc de cœna Domini dicturus, obtestor om-
Cœnæ domini nnes pios, non ut nostra scripta legant, sed ut oculos
circumferant per tot templa uniuersa Euro-
pæ, & considerent, quanta sit huius diuini insti-
tuti prophanatio. Maxima turba sacrificulorum
prorsus ignorans quid agat, & polluta conscien-
tia seruit consuetudini, aut suo uentri. Præterea
cùm ceremonia instituta sit ad fidem in uiuentibus
exercendam, transfertur indignissimè ad
mortuos. Postremò cùm sacramenta sint certi
generis actiones, isti panem circumferunt prorsus
extra institutum usum, & extra Sacramen-
ti actionem, Cùm autem Deus ad nullam Crea-
turam

turam alligandus sit sine suo uerbo, certissimum est extra institutam actionem, panem rem alienam esse à Sacramento. Certum est, cum baptizatur homo, in actione adesse Spiritum sanctum. Iam si quis baptismi aquam circumferret, quasi inclusus ibi Spiritus sanctus maneat, ac iuberet eam adorari, omnes pij hunc errorem execrarentur. Ita de cœna Domini sciant pij ceremoniam in actione sacramentum esse, non panem ad alium usum circumlatum. Si iam reuiscerent Ambrosius & Augustinus, ut non dicam de Apostolis, ac uenirent ad hæc spectacula, in quibus longo ordine incedunt sacrificuli, gestantes ligneas, argenteas, marmoreas statuas, deinde uerò sequitur Hierophantes gestans panem, uiderent quæ circumfusam multitudinem inuocare hunc panem, expalescerent, ac interrogarent ubi gentium essent, & quæ nouæ post suam ætatem Ethnicorum ceremonie nate essent: Non enim putarent se in loca Ecclesiæ Christianæ uenisse. Cum uerò audirent Cœnam Domini in hunc morem conuersam esse, tum uerò simul dolore atque indignatione exarscerent, & magno animi motu populum ad uerum sacramenti usum reuocarent, & de ueris pietatis exercitijs monerent.

Fuit olim similis Persica consuetudo, circum

L V fereba-

Spectacula
Papistarum.

ferebatur sacer ignis, quem adorabat populus, ad
praebant trecenti sexaginta quinque sacerdotes,
ut numerus congrueret ad dies anni, & gerebant
certa ornamenta.

Cum igitur tanti abusus in conspectu sint, cur
adeo duri estis, ut gemitus piorum, & querelas iu-
stissimas audire nolitis? Deinde quanquam ipsi de-
gnoscitis haec vitia, tamen ea populo excusatis,
ne politia Ecclesiastica, ut dicitis, moueatur. Cita-
tis ueterum testimonia, Canones, Synodos, ut in-
doctis fucum faciatis, & errores confirmetis.

Sacerdos impo-
situs Tubingae.

Memini me à grauibus uiris audire, uenisse Tu-
bingam sacrificulum, qui nescio quas reliquias,
ut uocant, osium circumferens, hoc praeconio eas
populo commendabat, uidelicet, nihil à pestilen-
tia periculi fore toto anno his, qui semel eas reli-
quias osculati essent. Ebrardus Princeps sapiens
& grauis, non ferendam scurrilem impudentiam
in concionibus iudicans, obiurgat asperè sacrifi-
culum illum. Is respondet se uera dicere, quia po-
pulus non det osculum reliquijs, sed uitro. Tales
sunt uestri Colores, quibus nunc excusatis abu-
sus, ut extriceis uos ex piarum reprehensio-
num laqueis, & tamen in populo praua consue-
tudo & error confirmetur. Ambiguas & muti-
las descriptiones sacrificij excogitatis, deinde
pro

pro mortuis dicitis ualere, si non adplicationem, at ffragium. Fingitis cothurnos in canone, ut leniatis absurditates. Nam ibi petitis, ut huic hostie Deus faueat. Hoc quid sibi uult si filium offeritis. Deniq; preparatas eluiones in multis materijs habetis uelut Iudæi.

Nostra simplicia sunt & explicata. Constat enim apud ueteres annis ferè quadringentis fuisse unam communem cœnam, sine priuatis. Huic mori publico & probato opponitis exemplum inde usq; ex Africa allatum, de priuata missa, qua pulsus est alicubi spectrum. Credibile est paulatim exempla eius moris, præsertim apud barbaras nationes irrepsisse. Sed plus ualeat mos publicus & probatus. Paulatim & mentio mortuorum in cœna, recepta est. Græcus Canon dicit offerri pro Prophetis & Apostolis. Hæc erat gratiarum actio probanda, non fiebat ad eos liberandos à pœnis. Postea opinio nata est, de adplicatione, ut mortui à pœnis liberentur, quæ tamen naturæ sacramenti repugnat, quod ad fidem excitandam in uiuentibus institutum est. Sicut inquit Christus: Facite ad mei recordationem. Præterea oratio, quæ non habet testimonium scripturæ, incerta est. Nusquam autem in Prophetis aut Apostolis extat exemplum.

Vetus

Vetus mos &
puritas in coc-
na Domini.

Vetus igitur puritas restituatur, ut populus recte intelligat uim & usum sacramenti, et assuefiat ad uera fidei exercitia in usu sacramenti, non concipiat falsam fiduciam de alieno opere, non abducatur ab agnitione beneficiorum Christi, sciant sumentes se fieri membra Christi, & hanc summptionem esse pignus, quod testatur uerè nobis exhiberi, donari, adplicari propter filium Dei, remissionem peccatorum in Euangelio promissam. Et fides excitata hoc pignore nitatur nõ suo uel ministri opere, sed mediatore Christo, cogitet de ira Dei aduersus peccatum, de uictima, de Christo gubernante & defendente Ecclesiam, agat Deo gratias, petat regi nos Spiritu sancto, & flectat mentem ad ueram obedientiam. De his tantis rebus in usu sacramenti communes faciendi sunt homines, quarum notitia extinguitur, cum alitur fiducia meriti, & adplicationis sacrificuli, & discernitur adplicatio sacrificuli, à populi adplicatione, qua sua fide quisq; sibi in usu sacramenti, & alias adplicat Christum. Suntq; opiniones de adplicatione sacrificuli, natæ ex ignoratione doctrinæ de iustitia fidei.

Plura autem de tota causa aliàs diximus, nec delecti quid uelim defendere ausi sunt integrè dicere, sed allegant mediæ & ultimæ ætatis scriptorum

rum

rum dicta. Prouoco et ipse ad scripta uetustiora, & magnopere optarim conferri scriptores, ac non solum numerari, sed etiam ponderari suffragia, scio esse magnam dissimilitudinem, & recentiora subinde sunt impuriora. Vltima etas dicit de interitu panis, & querit quid edat mus, rodens panem consecratum. Inuitus haec recito, & cohorresco cogitās. Quid simile est in ueteribus, Epiphanio, Ambrosio, Augustino, quantò hi circumspectius loquuntur?

Nec tam doctrina, quàm fide & attentione opus est in hac controuersia iudicanda. Omnes sani intelligunt hanc sententiam uerissimam esse, Sacramenta certi generis actiones esse, nec extra institutam Actionem quidquam retinere Sacramenti rationem. Quare non tam insciam, quàm negligentiam reprehendendam arbitror in illis, qui errore aut olim hos abusus auerunt, aut nunc stabiliunt. Nam qui nunc admoniti, tamen propugnant, peccant magis quàm dam impia peruersitate, quàm errore, pios uerò adhortor, ut fugiant prophanationem cœnæ Domini, quæ fit in Missis priuatis, et illa pompa Persica, de qua dixi, & cogitent officium esse unum omnium summum, propter quod præcipuè conditi & redempti sumus, rectè inuocare Deum, & memi-

Veterū scripto-
rum collatio fa-
cienda.

meminerint mandatum: Fugite idola. Dixi multo breuius & tenuius de re tanta, & delectos moneo, ut caueant ne maiora certamina excitent. Ipsi dum suo odio & petulantia morem gerunt, nouas quæstiones mouent, quarum agitatio ipsis minime profutura est.

Simulatio emendationis Ecclesiarum.

Aliquoties ostendunt Delecti se quoque expectere emendationem Ecclesie, & accusant negligentiam superiorum, à quibus hætenus eius rei consilia impedita esse queruntur. Hæc artificiosa Ironia est $\chi\eta\mu\alpha$ πολιτικοῦ λόγου, ut uocat Thucidides, cum honesto prætextu praua consilia reguntur, ut in Republica sæpe fieri solet. Simulant studium Ecclesie emendandæ, cum reuera nolint abusuum nervos labefactari, nolunt attingi inuocationes mortuorum, Missam, coelibatum, uota, imò adhuc damnant utentes integro sacramento. Mordicus retinent errores doctrinæ de poenitentia, de iustitia. Qualem igitur expectunt emendationem? dicam: Volunt à Statuis in Templis detergi puluerem, uolunt pieturas ueteres obsolescentes in templorum parietibus renouari. Et ut faciant aliquid ex Delphico Oraculo, uolunt aras cubicas duplicari, ut sint angustiores, ferunt leges de non alenda barba, de $\beta\alpha\tau\tau\eta\lambda\omicron\gamma\iota\alpha$ precum non intellectarum.

Harum. Hæ sunt illæ magnæ res, quarum resti-
tutionem requirunt, quam deplorant impedi-
tam esse à principe. Odium suum & contuma-
ciam significant, ac iniuste traducunt Princi-
pem, qui tot iam annos cum uiris præcipuis sum-
morum ordinum, ut ipsi Delecti norant, delibe-
rauit, quomodo uerè consulatur populi saluti, &
uera inuocatio DEI restituatur. Hæc consilia
illi præcipue impediunt, qui nec doctrinæ pu-
re lucem, nec censuram de suis moribus ferre
possunt. Non uoluit Princeps proponi fucosas
emendationes, sed fidei, & moribus profuturas.
Videbat populi inscitiam, superstitiones, statua-
rum adorationem, neglectiorem disciplinæ, ui-
debat pastoribus indoctis commendari Ecclesias,
stipendia uerò prædæ esse absentibus. Videbat
multis modis prophanari cœnam Domini, uide-
bat mores sacerdotum corruptos frustra ad ca-
nonum uincula reuocari.

Nec uos quidem Delecti hoc passuri era-
tis, Fuit igitur longa & tarda rei tantæ
Deliberatio, ut quærentur salutaris Remo-
dia.

Opto autem ut inueniat congruentia ad Euan-
gelium Dei, quod norma est gubernationis Ec-
clesiasticæ. Quam enim uos Normam propo-
uistis

Papistæ non sa-
runt lucem.

nitis & cum adhuc propugnetis iniustam legem de
cœlibatu, quam uos ipsi scitis fontem esse multo-
rum ingentium scelerum, quæ Deum horribiliter
offendunt, et sepe publicis cladibus puniuntur, et
exemplo publicis moribus nocent.

Cœlibatus im-
pius.

Hic magnos acervos inutilium Canonum et
argumenta futilliora cumulatis, quibus omnibus
oppono unam hanc regulam. Providendum est
omnibus gubernatoribus, præcipuè uerò Eccle-
siasticis, ne legem condant, quæ impedit ueram
inuocationem Dei. Constat autem paucos ad cœli-
batum idoneos esse: ceteri aut uincuntur commu-
ni imbecillitate, aut infœliciter secum ipsi luctan-
tur. Hi impediti maculis conscientiæ, non inuo-
cant, sed fugiunt Deum. Inde multi in Epicuro-
um contemptum ruunt, aut desperatione oppri-
muntur. Quare hæc lex tot iam seculis infinita
agmina animarum à Deo auulsit, et in exitium
æternum impulit. O ferrea pectora omnium gu-
bernatorum, si hæc tanta mala non considerant,
si non adficiuntur interitu tot animarum, si non
putant magnum scelus, impedire ueram inuoca-
tionem, si non cogitant Ecclesijs utiliores esse pa-
stores pios et doctos maritos, quam leues et in-
doctos cœlibes. Scitis autem uos ipsi multis locis
deesse pastores, scitis iam uiginti annis multa bo-
na in-

na ingenia, quæ utiliter Euangelio seruire poterant, propter uinculum cœlibatus non accessisse ad ministeria Ecclesiastica.

Memini quendam Episcopum Ratisbonæ Contareno dicere, necessariò concedendum esse coniugium præbyteris, quia alioqui defuturi essent Ecclesijs pastores, & iam multas stare desertas sine ministris. Tum Contareno miratus, posse se mæderi inquit huic rei, quia Italia Monachis abundat, quos sit missurus Pontifex ad uacuas Ecclesias. Quid agent, inquit ille, cum linguam nostram nesciant? Contareno respondet, sacrificaturos esse de more. Episcopus uerecundè respondit, necessarium munus esse, docere populum, et Euangelij cognitione pietatem esse alendam, non sufficere spectacula ceremoniarum.

Cum igitur tam multe magnæ causæ sint, quæ quidem uobis omnibus notissimæ sunt, ne prohibeatur coniugium, non dubito multos hæc uituperationem coniugij in uestro scripto, magno cum gemitu lecturos esse. Est quædam ita perspicua ueritas, ut non inscitia esse possit, sed sit impudentia sustibus puniendæ, si quis contradicat, ut cum Academici labefactare principia Geometrica conabantur. Ita cum omnes sani norint quanta Ecclesiæ labes sit, coniugij prohibitio, impudentia

M non

Episcopus ad Contareno de cœlibatu.

Contareno;

Cœlibatus sustibus puniendus;

nō uulgaris est eam defendere. Sed Paulus ha-
re atrocius loquitur, qui coniugij prohibitionem
inquit doctrinam esse demoniorum.

Vos uerò non tantum defenditis, sed etiam
scurrilem uerborum obscœnitatem, & multas
lumnias additis. Decem millia sacerdotum su-
iam in Germania, qui sunt coniuges & habent
multos liberos. Nec dubium est plurimas matro-
nas in hoc cœtu Deum uera pietate colere, et

Eccius impurus redes esse uitæ æternæ. Hæc omnes Eccius in p-
stremo suo scripto lupas nominat. Et quidem
facetus uideatur, penè in singulis paginis in
sua tanquam Cygnea cantione, idem conuictum
repetit. Etiam si causam non probabat Eccius, p-

Augustianus. men erat hominis, sexui parcere. Quanto uen-
cundius Augustinus, qui tametsi uota solui nolu-
bat, tamen post uotum, coniugia contracta uoluit
esse uoluit, uidit uir sapiens habendam esse ratio-
nem mulieris, & de uoto dispensabat, ne iniuria

Canonesi mulieri fieret. Nec uetusti Canones primas ac
secundas nuptias improbant, tantum à ministris
remouent eos, qui malebant in coniugio uiuere.
& uitæ genus probant. Eccius spurcissimo ore
coniugium ipsum damnat, & tot honestas et piæ
matronas lupas nominat.

Nec profectò quenquam moderatum uirum
in tota

in tota Germania, quamlibet inimicum nostræ
 cause esse arbitror, qui non iudicet hanc Eccij ra
 Colonienfes
 biem à magistratibus puniendam fuisse. Vos nunc
 imitamini, toties uocatis in cæstam, item scelera-
 tam consuetudinem, & additis alias contumelio-
 sas adpellationes, & Plautina uerba, quæ non re-
 citabo, legantur hæ deliciae in uestris libris, non
 enim obscenitate uobiscum certabo, etsi mores
 quorundam ex uobis satis magnam materiam
 suppeditant. Sed prudentes magistratus oro, ut
 hanc uestram petulantiam coherceant, qui si ne-
 gligent, uos tamen admoneo, ne contemnatis inge-
 nia tot iuuenum, qui iam ex his connubijs nati
 sunt. Vt quisq; est generosissimus, ita maximè ir-
 ritatur contumelia matris.

Non dubito autem Deo curæ esse familiae no-
 strorum sacerdotum, qui rectè & fideliter docent
 Euangelium, & magnas arumnas propter Chri-
 stum sustinent. Et sunt aliqui non obscuris testi-
 monijs diuinis ornati, quos nominare possem.
 Seruabit igitur Deus eorum posteritatem, & ad-
 tum ad Rempublicam filijs eorum concedet, quæ
 mihi credite, non obliuiscantur hæ contumelias.
 Et ne obliuiscantur, à multis bonis uiris commo-
 nefaciendi erunt, qui eos iam optima doctrina
 instruunt, ut utiliter seruire Reipub. & uestram

M ij tyranni-

tyrannidem euertere possint. Tandem ueritas quamuis diu repressa, eluctabitur ex presentibus difficultatibus, & uestram hypocrisim, uestras calumnias & imposturas obruet.

Bucerus.

Obtulit se D. Bucerus ad placidam disputationem & collationem doctrinae, nec reprehendit us consilium. Sed quid cum ijs disputare proderit qui etiam cum norunt se malam causam prognare, tamē nullum finem faciunt prestigiarum ne uideantur cecidisse causa. Quare nolui longas refutationes instituire, quid enim attinet haec fabula diluere? Nemini hodie nisi uolenti imponitur necessitas, quia nemo nisi uolens adit sacerdotii Pseudolum ista decent in comœdia.

Fingite onus esse uoluntarium, num propterea lex ualet superstitiosa, maximæ multitudini impossibilis, impediens ueram inuocationem, & est superstitiosa magnæ parti cœlibum? Nemo nisi uolens pecuniam à foeneratore mutuam sumit, num propterea lex quæ adprobauit scœnus, iusta fuit? Deinde quomodo uolentes dicuntur, ut qui data pecunia uitam redimunt à latronibus. Itaq; multos pios & doctos deterrent à ministerio. Quare iniustissimum est addi necessario ordini tam periculosum onus. Doment, inquit carnem, cur ipsi non domant?

Vtinam

Vtinam crederent uerè offendi Deum impuritate & incendijs animi & corporis in hoc genere, utinam intelligerent quæ uirtus sit castitas, Gradus huiusmodi nature. quam grata Deo? Et si natura hominis in hac imbecillitate, prona est ad uitia, tamen gradus sunt huius rei. Natura tenera dum crescunt corpora & ante ætatis est, ut nondum ei aliqua coniugali consuetudine opus sit. Ideo in ea etate si mediocris diligentia & aliqua pietatis exercitia accedunt, puritas rectè conseruari potest. Id sciat iuuentus, ut maiore cura regat mores, nec difficultatis opinione remittat diligentiam.

Multos implicat Diabolus uarijs uitijs, quæ natura adhuc tenera reformidat. Has insidias diaboli, & praua sodalitia cauere iuuentus discat, ac cogitet Diabolum longam telam texere. Cùm semel sunt impliciti, postea plures lapsus, & graues pœne in omni uita sequuntur, quia uox Dei non fallit, quæ ait, scortatores & adulteros iudicabit Deus.

Postea homo uegetus in ætate magis experiri uires suas potest. Si donum habet, ut mediocri diligentia adhibita retineat ueram puritatem corporis, præclarè facit, si hoc donum tuetur. Sed si mediocris diligentia non proficit, mandatum Dei est, ut coniugio utatur, sicut diuinitus sancitum est, &

M ij est, &

Castitas in con-
iugio.

est, & in eo uita genere purè uiuat. Est igitur his
quoq; castitas, consuetudo coniugalis, cum puri-
tate illa coniuncta, quia seruatur natura ordo,
quem Deus instituit, qui & coniungi marem &
fœminam certa lege, & hos coniunctos non uagi-
ri affectibus, nec alijs modis contaminari, uoluit.
Et pij hac uoluntate uiuentes in coniugio retine-
re conscientie puritatem, & inuocare Deum
possunt. Mandatum clarè extat apud Paulum: Vi-
tandæ scortationis causa, unusquisq; uxorem su-
am habeat, item: Ne erretis. Nec scortatores, nec
adulteri regnum Dei possidebunt. Hæc fulmine
opponimus superstitionis canonibus, qui coniugium
prohibent.

Si qui uerò spreto diuino remedio ruunt in
uidines, non retinent conscientie integritatē, nec
possunt Deum inuocare. Sequitur ergo aut Epicu-
reus contemptus Dei, aut desperatio, ac res or-
stendit maximam partem sacrificulorum in tali
Epicureo contemptu Dei, totum uite curriculum
conficere. Hæc qui uerè mala esse ducunt, legem
cœlibatus execrentur.

Sed potest, dicitis, seruari domita carne, Con-
sentaneū est aliquos fœcundos etiam in cœcibus, sed
occupatos magnis & ueris curis, tantisper dum
sunt occupati, retinere puritatem, ut Augusti-
nus,

Augustinus,

nus, et si iunior uixit liberius, tamen postea cum incidisset in certamina acerrima cum hereticis, cumq; ad motus gubernationi perpetuis curis exerceretur, facilius hæc incendia restinxit. Et tamen querelas multorum talium legimus. Reliqui sunt alij tranquillius uiuentes, qui etsi luctantur secum, tamen puritatem corporis non retinent, ut Gerson alicubi significat. Hæc non est castitas, sed uitæ ratio dissentiens ab ordinatione diuina. Et hi motus in compositi sepe uulnerant conscientias, ac impediunt inuocationem Dei. Quare Paulus dixit: Melius est nubere, quam uri.

Primum igitur in hac disputatione cogitet piæ mens mandatum Dei, quod præcipit castitatem, id est, puritatem animi, & corporis, & consideret horribiles comminationes et pœnas, quibus Deus iram suam aduersus corporum contaminationem declarauit. Notæ sunt historie. Inter diluuij causas recensentur libidines, postea Sodoma deleta, occisa uiginti quatuor millia hominũ in deserto, suspensi omnium tribuum Principes. Tribus Benjamin fratre funditus deleta, propter stupratã Leuita coniugem. Dauid propter adulterium regno expulsus est. Cause excidij Ierosolymæ, à Ieremia nominantur duæ præcipuæ, idolorũ cultus, et adulteria, propter has causas et cætera regna toto or-

MA iiij bc tera

Mandarum
Dei præcipit
castitatem.

Pœnæ libidinis
num.

be terrarū uarijs tumultibus quassata, et mutata sunt. Troia euersa est propter raptam Helenam. Romæ Reges pulsati sunt propter stupratam Lucretiam. Aegyptij Reges propter uarias libidines delicti sunt. Deniq; cur Turci Asiam, Græciam, Bybicum, Pannoniam oppresserunt? Non dubium est præcipuè puniri hac tristi seruitute propter profanationem Cœnæ Domini, & libidines.

Vera castitas.

Quare cogitatione mandati diuini, & precorum, nos ad castitatem excitemus, et quæ sit uera castitas discamus ex testimonijs diuinis, non ex rancidis Canonibus. Si cui donum contigit, diligentia tueatur, si quis puritatem corporis extrinsecum non retinet, ducat coniugem, iuxta legem dei, ut in eo uitæ genere castè et purè uiuat.

Coniugii exercitia.

& sciat hoc ordine conditam esse hominum naturam, ut societas sit mutua in utroq; sexu, et maris suscipiant curam defendendi & fouendi alteram partem generis humani: Deinde sciat hoc ipsum uitæ genus non leuem militiam esse, quia mulieri labores pariendi, & educandi sobolem, uiro multiplices curas domesticas adfert, in quibus uult Deus fidei & dilectionis exercitia lucere. Nec tantum domesticis curis implicatur maritus, sed etiã ciuilibus, magis ei propter familiam imbecillè opus est communi pace, magis statu mediocri posteritatis.

HARUM

Harum igitur rerum cura, etsi adfici aliquos
 cœlibes, ut Baptistam, Christum, Paulum & ali-
 os uidemus, tamen hi Heroïci motus non solent
 esse in uulgo cœlibum, quod expedite uiuit, non
 ut se curis publicis oneret, sed ut pericula & mo-
 lestias fugiat. Μεγάλη τρυφὴν ἀνδρῶν τέκνα ἔχει
 γυνή, inquit Euripides, uerum est difficilem serui-
 tutem esse coniugium, sed Deo grata est, cū mens
 recte eam sustinet, exercet inuocationem, memi-
 nit generationem sic à Deo institutam esse, qua
 quidem procreandi sint homines in Ecclesia eter-
 na Deum celebraturi, nec uult tam mirando ope-
 re generationis abuti, ut cœlibes horribiliter abu-
 tuntur. Suscipit & reliqua negocia familiæ, ciui-
 tati, Ecclesiæ suæ necessaria. Nam ut heredita-
 tem, ita honestum ciuitatis statum, et Ecclesiæ pu-
 ritatem liberis præstare debet.

Tales fuerunt coniuges plurimi non solum in
 populo Israel, sed etiam Episcopi ueteres, scitis
 Nazianzenum patre Episcopo natum esse. 15
 cum prædicat parentum coniugium, narrat tan-
 tam eruditionem et pietatem fuisse matris, ut pa-
 tris fidem sua collatione & disputatione sepe e-
 rexerit & confirmarit, ait & non solum in do-
 mestica consuetudine eam leniisse curas patris,
 sed etiam cum authoritate in cœtu mulierum ua-
 leret,

Nazianzenus
 episcopo patre
 natus.

leret, plurimum ad publicam concordiam gratiam
tatem ipsius profuisse. Tales multa fuerunt fami-
lie presbyterorum initio, & nunc noui tales mul-
tas, quarum exempla profunt totis ciuitatibus.

Christus hortatur
ad continentiam.

Constituta igitur definitione castitatis, redit
ad refutationem calumniarum, quæ sunt in libro
delectorum. Hortatur Christus, inquit, ad con-
tinentiam, Bucerus dehortatur. Vtri auscultan-
dum? ac tales antitheses multas coaceruant, ut si
cum rudibus faciant. Vera et firma responsio est:
Christus hortatur idoneos ad cœlibatû, ut donum
recte tueantur: Idem Christus ijs, qui puritatem
extra coniugium non retinent, precipit ut puri
in coniugio uiuant. De his & Bucerus loquitur,
prorsus ut Paulus, qui ait: Vitandæ scortationis
causa, suam quisq; uxorem habeat. Item: Melius
est nubere, quam uri.

Immundi cœli-
bes nõ possunt
inuocare.

Cœlebs curat ea, quæ sunt Domini. An de cœli-
be immundo loqui Paulû existimatis, qui aut ruit
in libidines, aut infeliciter cû natura sæcunda lu-
etatur. Tales cœlibes cum inuocare Deum nõ pos-
sint, quomodo curabûnt res diuinas? Cœlebs dono
preditus, & occupatus sua militia, ut Baptistæ,
Paulus, Athanasius, expeditior est ad omnes subli-
tos casus, qui incidunt in tâta mole gubernatio-
nis, sed hic heroicus gradus non est uulgaris. Ca-
teri

teri igitur fecundi in sua mediocritate fideliter
seruiat. Hi etsi distrahuntur curis domesticis, uxo-
ris, liberorū miserijs, tamen retinent caput, uideli-
cet bonā conscientiam, ut inuocare deum possint.
Hæc res ueram tranquillitatē parit. E contra im-
mundi cœlibes hoc præcipuum bonū amittunt, et
profusus à Deo auelluntur, et qui æstus animi, quæ
perturbationes, quæ mala sequantur, notum est.

Nos coniugium Sacerdotum eò defendimus, ut
seruire Deo bona conscientia Sacerdotes possint.
Vos cur propugnatis cœlibatum? Ad eò ne omnes
homines ubiq; terrarum stipites esse iudicatis, ut
causam nemo uideat, nemo suspicari possit? Num
propugnatis, ut uita sit purior? ac constat quales
sint mores maxime multitudinis. Num in uita pu-
ritate inuocatio minus sit impedita? Imò ut quisq;
maximè intelligit inuocationē, ita maximè optat
hoc onus sublatum esse. Num ut expeditiores sint
ad ecclesias docēdas? quotus quisq; docet. Vna est
uera et sola causa tuendi cœlibatus, ut opes cōmo-
dius administrantur, & splendor ordinis retinea-
tur. Propter hanc causam, quæ in ecclesia minimè
ualere debebat, à potētibus lex impia defenditur,
et multi pij sacerdotes interfecti sunt. Hæc delecti
non ignorant: Et tamen simulant se pietatis cau-
sa cœlibatum, & Vota tueri, eaque sciunt non
ueris.

Concio leporum.

ueris causis, sed iniusta ui et crudelitate defendi.

Et si autem scio nobis obijci apologum, quem recitat in tertio politicorum Aristoteles, uidelicet, ut quondam lepores cum leonibus iura dari essent, dilanitati sunt, ita nos frustra concionari potentibus, & nobis tantum accersere erumnas. Non potestis, inquiunt, cogere summos ordines, ut usitatam legem aboleant. Quid frustra in Republica uociferamini? Talia sunt Ecclesiastica certamina. Et quanquam humanis iudicijs non dirimuntur, tamen non sunt inutilis. Ridebant Pontifices & Principes Ieremiam, Baptistam, Christum, Apostolos, donec Ierosolyma euersa certamen diuinitus diremptum est. Interim tamen doctores illi aliquam Ecclesiam collegerant. Ita & noster labor non plane irritus est. Si non scire possumus potentes, at aliqui priuati mouentur, ut fugiant, ut execrentur idola & libidines. Et ueritas in Ecclesia dicenda est, uel si fractus illabatur orbis. Quo tempore in Sodomis et uicinis oppidis summa fuit morum corruptio & turpitudine, duo uiri erant in uicinia, Sem, & Abraham, qui suis concionibus hæc tanta flagitia acerrime taxabant. Sem penè in conspectu urbis Sodomorum in Salem domicilium habebat, que non plus octo miliaribus distabat à Sodomis. Et niderat

Sem.

uiderat hic uir mundum ante diluuium, audierat
 primordia generis humani à certissimis testibus,
 gubernarat Ecclesiam post diluuium annos iam
 quadringentos, antecellebat sapientia, uirtute,
 etate, omnibus hominibus eius temporis. ^{Abraham,}
 Abraham uerò etiam recens, ingenti beneficio urbem
 adfecerat, cum profligato exercitu hostium, ca-
 ptos ciues recepit, & in patriam saluos reduxit.
 Horum tantorum uirorum autoritate & uoce,
 nihil mouebantur urbium illarum Principes.
 Quid miremur igitur nostras conciunculas ride-
 ri? qui sumus uere, ut inquit Christus, pusillus
 grex. Sed tamen hunc pusillum gregem cura es-
 se Deo scio: Nèc erunt irriti nostri labores. Mul-
 ta sunt bonæ mentes, quæ illucescete Euangelio,
 ueram Dei inuocationem discunt, et idola ac com-
 menticios cultus fugiunt. Piget immorari huic
 disputationi, etsi de dignitate Coniugij honesta
 est oratio, sed eò insuauius est hoc certamen, quia
 nec aduersarij, nec delecti in hac causa dicunt in-
 genuè quod sentiunt. Pretextu pietatis defen-
 dunt Coelibatum et uota, cum sciant tantum reti-
 neri hanc formam politia suæ, quia ad opum ad-
 ministrationem & ad splendorem retinendum est
 commodior. Finio igitur disputationem, sed ita,
 ut eos qui Deum uerè colere, et suæ salutis consu-
 lere

Vota.

lere cupiunt, adhorter, ut illa uincula impia soluantur. De uotis etiam non est opus longa oratione. In monasterijs fiunt tetrae prophanationes Missarum, inuocationes mortuorum, et exercetur multae superstitiones aliae. Haec satis euidenter causa sunt, quae uota soluunt, et liberant aduersarios huic generi uitae. Vera est enim regula, uotum non debere esse uinculum iniquitatis. Certum non debet alligare hominem ad idolorum cultum. Non est igitur ad hanc aetatem accommodanda lex Iouiani, quae loquitur de uirginum collegijs, in quibus nondum erant uitiosi cultus, qui nunc defenduntur. Et raptus ea lex prohibuit, quos Iulianus, odio nominis Christiani concesserat. Sed uos quidquid usquam in omnibus charis odiosissimum inuenistis, quod quoquo modo detorqueri aduersus nostros potest, in hoc scriptum uestrum congesistis, ut doctrinam ueram et pijs utilem qualibuscumque prestigijs obrueretis, et uestram tyrannidem confirmaretis. Multis iam seculis captiui et captiuae in Monasterijs, iustas et necessarias causas habent deserendi Monasticae, contaminatae multis uitiosis cultibus. Est enim mandatum immutabile: Fugite idola.

Dicā ex animo quod res est: Magno cum dolore legi

re legi illam uerborum immanitatem, cum delecti
 connubia piorum hominum nominant incesta, sa-
 vrilega, scelerata. Atrox oratio est, & pertinet
 crimen ad omnes nostros Principes & Respub.
 Nam si esset incesta consuetudo, non minus legi-
 bus punienda esset, quam parricidium. Graue e-
 nim scelus est incesta coniunctio, & saepe cladi-
 bus publicis punitur, ut Thebanæ & Aegyptiæ
 historiae indicant. Vtinam delecti suos mores con-
 templarentur, qui non leuiter polluant Ecclesi-
 am, & uerecundius de pijs hominibus, & de no-
 stris ciuitatibus loquerentur.

Pretulit Bucerus periculoso cœlibatui pium
 coniugium, duxit uirginem honestam Elisabe-
 tham, quæ cum ex Euangelio didicisset, fugienda
 esse idola, uolens reliquit monasticas superstitio-
 nes, fugit statuarum adorationes, mortuorum in-
 uocationes, prophanationem cenæ Domini. Nu-
 pta igitur uiro ita uixit, ut eius pietas, pudicitia,
 & in omni actione modestia, multis bono exem-
 plo essent, fuit puerpera tredecies, sustinuit æ-
 rummas uon leues, matri obeundas, rexit œcono-
 miam magna sedulitate, docuit filias, fuit officio-
 sa erga mulieres pauperes. Poterat cum fa-
 milia fugere grassantem Argentina pestilentiam,
 nisi maluisset socia esse periculorum mariti, quæ
 ex statio

Atrocitas ad-
 uersariorum in
 connubio pi-
 orum.

Buceri uxor hæ-
 nesta.

ex statione sua discedere noluit. Cum igitur contagia non posset uitare, oppressa morbo, decessit, sed antea se Deo fiducia Mediatoris, piè commendaauerat.

Nihil ne sceleris esse iudicatis, quod talibus matronis mortuis, & uiuentibus, quæ sunt Christi membra, maledicatis? Exaggerate Canonum autoritatem quantum uultis, tamen hoc uniuersa ecclesia fatebitur, idola fugienda esse. Nō sunt igitur incesta, non sacrilega, non scelerata conuicia, quæ deserta impia monasteriorum seruitutibus contrahuntur iuxta Euangelium, ut Deus puræ conscientia inuocari possit.

Buceri altera
coniunx.

Sed restat maius crimen, ut delecti uociferantur, & prorsus inexpiabile. Mortua priore coniuge, duxit secundam D. Bucerus. Hic tenent in reticulum laqueis Canonū, ut putant, inextricabilibus, hic torrendum esse censent in tauro Phalaridis. Nihil agam astute. Nusquam uetusti Canonē damnant tale Coniugium, tantum à ministerio remouēt eum, qui ducit secundam. In uestro scripto damnatur pia societas coniugū. Cum autē nostro tempore pauci sint idonei doctores, anteferat illi Canonē Ecclesiæ utilitas. Quamquam cur nobis toties Canonum sententias obijcitis, cum magna ex parte mores uestri publici et privati dissentiant

sentiant ab uniuerſa politia Canonum, qui cum iure diuino congruunt? Sed uſitatum eſt hoc quoque hypocritis, colare culicem, et deuorare camelum.

At Paulus iubet Episcopum unius uxoris uirum esse. Rectè. Et qui mortua priore coniuge, dicit secundam, unius uxoris uir est. Et hanc esse Pauli ſententiam uetusti Canones indicant. Etsi autem posterior etas durius interpretata est Paulum, tamen certum est noluisse eum pijs doctoribus ulla periculosa uincula iniicere. Norat Ecclesie opus esse pijs et doctis ministris, norat cauendum esse, ne inuocatio Dei impediretur. Ideo nominatim concedit eligi castos maritos.

Vos cum ad gubernacula Ecclesie sedeat, maxime iuuare et ornare Euangelij ministerium oportebat, et ut gloriam Dei illustraretis, et ut saluti populi consuleretis. Hoc scitis esse summi ordinis proprium munus. Sed quid agitis? maxima pars eorum, quos in summum fastigium euexit Ecclesia, non docet. Defunt multis locis pastores, stipendijs interim fruuntur ociosi Canonici. Deinde uagantur monachi ut doceant, qui uel ignorant Euangelium, uel adfectibus aliorum seruientes confirmant idola. Religio interim in quibus rebus populo sita sit, ipsa templa uestra ostendunt, in quibus quanta uarietas est statuarum?

N Alibi

Ociosum genus hominum Canonici.

Religio Papistica.

Alibi colitur Anna, alibi Maria, alibi stat So
 natius cui pendet de collo marsupium, quia put
 tur seruare ijs pecuniam à quibus colitur, deni
 talia simulachra innumera in his præsertim loc
 uidetis. Ad hæc concurrit uulgus magna frequ
 tia, has caremonias putat esse religionem. De
 ra inuocatione, de Christo, de ueris officijs pie
 tis, de disciplina Ecclesiæ silentium est. Inter
 uos, cum Euangelij ministerium negligatis, ipsi
 pellere etiã idoneos & salutare doctores ab ho
 necessario munere conamini, prætextu obsole
 Canonis, de eo qui mortua priore coniuge, pie
 honeste ducit aliam, & hanc habet unicam.

Sed quid disputo, cum nihil prorsus agam
 candidè. Non de illo ueteri Canone dimicatis, sed
 tantum quæsitus est à uobis prætextus, ut quo
 modo arceretis D. Bucerum. Lucem Euang
 lij formidatis, & stabiliri uultis populi errores
 & superstitiones, ne ocium uestrum interturbetur,
 ut nihil aliud dicam.

Dixi initio me de paucis locis breuiter respo
 surum esse, uel commonefaciendi lectoris causa,
 uel ut constet nos huic Coloniensi scripto recla
 mare. Neq; enim dissimulanda erant tam atroci
 conuitia. Prætereo igitur uolens magnos acce
 uos calumniarum, quas liber delectorum unquam
 conuertit,

conuerit, & ab honestis lectoribus peto, ne de Ec-
 clesijs nostris, aut docentium uoluntatibus & ge-
 nere doctrinae ex maledico scripto Coloniensi iu-
 dicium faciant, sed ex ueris testimonijs. Ego quid
 profitear in singulis articulis doctrinae ecclesiasti-
 cae in meis scriptis ingenuè, planè, & sine sophi-
 sticis labyrinthis exposui. Et hanc esse cõmunem
 doctrinam Ecclesiarum nostrarum scio, nec dubi-
 to hoc totum doctrinae genus, quod sonat in Ec-
 clesijs nostris, uerè esse consensum Ecclesiae catho-
 licae Dei inde usq; ab initio. Terra mihi potius
 dehiscat & obruar tota Aetna, quàm uelim de-
 fendere ullas corruptelas doctrinae caelestis, aut
 pugnare cum Ecclesia Dei, in qua cupio ut in æ-
 terna schola post hanc uitam etiam uidere filium
 Dei, patres, Prophetas, Apostolos, & eorum frui
 doctrina et familiaritate. Hanc futuram scholam
 mente intueor, quoties in nostras scholas ingredi-
 or. Nec uelim unquam meum iudicium ab illis o-
 ptimis doctoribus seiungere. Cumq; audierim Bõ-
 nae Bucerum, sum ei testis, purè ipsum & fideliter
 summam doctrinae Christianae integrã tradidisse.

Schola æterna

Doctrina Buce-
 ri sana.

Ad id sanctissimum munus cum grauisimo con-
 silio Archiepiscopi & Principis accersitus sit,
 cumq; præstet in docendo fidem, diligentiam &
 moderationem, dignam pio doctore, iniuste

N ij uocationem

uocationem ipsius reprehenditis. Negari non
 test diu à uobis neglectas esse ecclesias. Quere
 tur magis decuit cogitare de salute populi, quæ
 Episcopum & Principem, qui multorum senti
 tias, & in his uestras quoq; audire, & consen
 uoluit, nec aliud in hac ætate & grauitate quæ
 rit aut spectat, nisi ut populi saluti consulat. Vt
 ipsi scitis non uti eum amicitia, nisi optimorum
 uirorum ex summo ordine, quorum prudentiam
 & uirtutem scitis probatam esse grauisimis Bi
 gibus & Principibus, nec quicquam sine his con
 cis constituit. Quare de eius consilio & uoluntate
 te modestius uos pronuntiare & scribere decuit.

Tragicus epi
 logus,

Opes Ecclesia
 rum,

Addiderunt delecti tragicum epilogum sua
 minationi, oratorum more, in quo primum de op
 bus ecclesiasticis declamant, postea nostras eccle
 sias miscent Anabaptistis, & omnes omnium furor
 res in nos transferunt, ac obliti sua scelera, pro
 pter nos plecti Germaniam publicis calamitatibus
 aiunt. Pauca primum de opibus Ecclesiarum
 respondeo: Scio sapientes angere de concordia,
 auctoritate gubernatorum, politico statu Eccle
 sias. Hæc, si uerè uellent iudicare, tueri non dif
 ficulter possent, si hoc ipsum doctrinæ genus, quod
 profitemur, admitterent. Nam Euangelium con
 sionatur de agnitione & inuocatione Dei, &

manit

munis politicum ordinem. Sed dum idola & iniu-
sta uincula tueri potentes conantur, disidia sequi
neceffe est: Et ex disidijs in utraq; parte multum
mali existere solet. Hoc quanquam ita accidit, ta-
men ueritatis professionē omittere nō possumus.

Nec motæ sunt hæc controuersia propter o-
pes, ut leges Agraria. De luce doctrinae differi-
mus, hanc retinere cupimus. De opibus & impe-
rijs illi deliberent, ad quos ea res pertinet, & si
profecto æquissimum est nobis ignosci, eum dolo-
re fame contabescere pios pastores, & paupe-
res scholasticos, & his mediocrem uictum præbe-
ri, & iuari studia petimus. Sint si ita uolunt, ma-
gna collegia nobilium, quorum uirtus & autori-
tas possit esse usui Reipublicæ. Quis hæc repre-
hendit? Satis superest Ecclesiasticarum opum ali-
bi, unde iuari pastores, & scholastici, & proue-
hi studia possunt. Nec uos delecti ignoratis cano-
nes præcipere harum rerum curam gubernatori-
bus Ecclesiarum & imperiorum.

Quod uerò dicitis inhiare reformationem opi-
bus cleri, hunc esse Christum, cui seruiamus, mode-
stissime respondeo, & Bucero, & Principibus, &
multis alijs atrocem iniuriam fieri, nec regeram
crimen. Nam utri magis de opibus dimicent, mi-
nime est obscurum.

N ij Nequa-

Nequaquam consentaneum est tot sapientibus
Principes, tot Senatores cordatissimos ulla me-
cede quantumvis magna, uoluisse sibi tantum pe-
riculorum et curarum accersere, quantum ad se-
Euāgelij professio. Quid nos scholastici? qui pro-
pter amorem literarum, cum tranquillitate opor-
tibus, & dignitatibus antetulerimus, tamen hoc
etiam amittimus in hac militia confessionis, cum
in studijs iucundioribus uersari malleamus. Sed
Deus tandem dijudicabit quid utriq; spectari
quem oro, ut petulantia uestra frenum inijciat.

Ecclesie tenuia
hospitia.

Exulat Elias apud uiduam Sareptanam, cum
impij sacrificuli in regno florent dignitate &
opibus. Ita plerunq; uera Ecclesia habet hospitia
tenuia, & magnae opes sunt penes Euāgelij ho-
stes. Quare scimus nos inopiam nostram boni con-
sulere debere, eamq; arte ferre. Sed alij erunt, qui
uos ad rationes retrahent. Neq; tamen deerunt
nobis hospitia, nam & librum caelestis doctrinae,
& studia alicubi conseruari oportet.

Postremo non contenti hac seuicia maledictio-
rum de incestis, & de sacrilegis, lapides tollunt, &
nos iam prorsus obruere & extinguere conati
sunt. Miscet nos Anabaptistis, clamitant propter
nos, tanquam propter aduersarios, toti rerum uari-
re Deum irasci, hinc morbos & Turcica bella

ori. Audis lector usitata praeconia, quibus pij ^{Verae Ecclesiae}
 Doctores ab atheis hominibus ornantur, Ita & ^{tituli.}
 Paulus inquit: Apostolos duci ^{κατα} sequata mun-
 di. Nec aliud onus pij grauius sustinent, quam haec
 iniustissima iudicia hypocritarum. Quare pios to-
 ties consolatur uox diuina, ne frangantur animis
 propter tam uirulenta conuitia. Toties autem te-
 stati sumus, quid sentiamus, & non solum scripta
 nostra, sed etiam Respub. ostendunt, nos abhorre-
 re ab Anabaptisticis furoribus, qui magna ex par-
 te in ijs locis orti sunt, ubi populo uocem Euange-
 lij non licuit audire.

Constat nostrorum literis clarissime discerni a ^{Christi regnum}
 politicis rebus, seu ab imperijs, regnu Christi, con- ^{et imperia a no-}
 stat magis illustratam esse dignitatem uitae ciuilib ^{stris illustrata.}
 nostris scriptis, quam ueterum. Quare et Eccle-
 siae nostrae suo iudicio uitant Anabaptistarum de-
 liria, & ad ea reprimenda alibi nostras lucubra-
 tiones prodesse arbitramur. Quae enim extant ue-
 stra scripta contra Anabaptistas, aut quomodo
 eorum hypocrisin refutare Monachi possunt, qui
 similes ineptias profitentur, pietatem esse ab dica-
 re proprium, sordido uestitu, quasi perpetuum lu-
 ctum simulare, abijcere et contemnere uocem Eu-
 angelij de iustitia fidei, et e contra attollere iusti-
 tiam operum, induere persuasionem, quod legi-

N iiij Dei

Dei homo satis facere possit, non discernere perf
 Etiam obedientiam, quam lex requirit, à disciplina
 quam & debent & possunt prestare homines.
 Hæc Hypocrite uitæ semina communia sunt Mo
 nachis & Anabaptistis.

Nec uerò fieri potest, quin magnæ opinionū
 morum confusiones, et tumultus in discordijs ci
 uilibus orientur. Sed culpa penes eos est, quorum
 iniusta pertinacia causam præbet discordiæ. Si ce
 deret ueritati error, et cōmunibus studijs pij gu
 bernatores disciplinā regerent, aut nō orirentur
 prauæ opiniones, aut natæ ueris et legitimis iudi
 cijs citò obruerētur. Sed quia hypocrite odio ue
 ritatis accendunt discordias, magnæ perturbatio
 nes sequuntur: Nam in discordia ciuili, ut inquit
 Thucydides, nihil mali non inest. Accedunt simul
 aliæ fatales pœnæ mūdi. Et in hac extrema mūdi
 senectū, maiores cōfusiones superiorū impendēt,
 undiq; igitur premitur et concutitur uera Ecce
 sia, id est, pij sonantes Euangelij uocē dispersi pos
 sim in imperijs mundi, quos quidem oportet intel
 ligere et quæ sit Ecclesia Dei, et quæ ærumnæ fe
 rendæ, et quæ certamina suscipiēda sint, et ad has
 tantas res animum præparare, ut puram Euange
 lij doctrinam defendant, & alijs tradant. Exitus
 uerò commendent duci Christo gubernanti suum
 cœtum,

Hypocrite fe
 runt discordias

cetum, qui etiam illa immania cōuitia tandem re-
 futabit. Etsi autē fortassis aliquibus hæc mea re-
 sponsio uidebitur asperior, tamen si legent Colo-
 niense scriptum, magis me lentum et infantem iu-
 dicabunt, quàm uehementem, quod seuiciam sty-
 li delectorum non depello acrius. Noui mei inge-
 nij imbecillitatem, et ut in tranquillo flumine na-
 uigare, ita in placidis disputationibus uersari ma-
 lim, quàm contendere maledicendo. Habent dele-
 ctum suum theatrum, à quo sciunt sibi plausum da-
 ri, et ex quo iudices deligunt. Prouoco et ego ad
 Ecclesie iudicia, hoc est, ad omnes pios et erudi-
 tos, qui has controuersias dijudicant, ubicunq;
 sunt. Nā aliter hæc certamina dirimuntur, quàm
 cause forenses. Rectè constituit Basilius iudiciū:
 ὅτι ἐστὶν ἐπίσκοποι κληθῶσιν εἰς ἀκροάσιν, ὅσι
 κληθῶσιν κατὰ πάσα τῆ δεῦ παροικία, συναχθῆ
 τῶσιν οἱ δοκιμώτατοι, λεγέτω μετὰ παρρησί-
 ας ὁ βελόμβιος, ἵνα ἐλεγχῶσιν τὸ γνόμβιον καὶ
 αἰτιολογήσιν. Vtinam ritè constitueretur iudici-
 um Ecclesiasticum. Sed uos astute cauete uobis,
 prescribitis qualem iudicem uelitis, uidelicet, uo-
 bis addictum. Multi sunt Apologi, qui monent,
 iniqua iudicia uitanda, sed recitabo recens exem-
 plum longè uenustissimum omnium, quæ uel le-
 gi, uel audiri. Duo sunt in Gallia uiri excellenter
 N V docti,

Philippicinas

Basilius iudiciū.

Iniqua iudicia
uitanda.

Castellanus &
Bigotius Galli

docti, Castellanus et Bigotius. Et quia Castellanus
disputationes crebro à rege audiuntur, hortatur
quispiam ex proceribus, ut Bigotius etiam audiat
tur. Interrogat rex in quo doctrinae genere uerfe-
tur. Cumq; alij honorifico testimonio eum orna-
rent, tandem Castellanus, quia augeri eius opinio-
nem nolebat, interpellans, quid inquit, tantopere
predicatis: Est Aristotelicus. Rex interrogat,
qualis sit ea descriptio. Dicã, inquit, Castellanus:
Aristoteles & ἰσοκρατίας adfirmat meliorem statum
esse, quam regnum. Hac uoce apud regem sciebat
se omnem autoritatem, et Aristoteli et eius studiosis
detraxisse. Cumq; rex interrogaret, an hoc scrip-
serit Aristoteles, et ceteri id adfirmarent, audis-
setq; defendere Bigotium Aristotelicas sententias,
delirare Aristotelem inquit, & negauit se defen-
sorem harum ineptiarum auditorum esse. Facile
uicit Castellanus tali iudice. Hec narratio imago
est iudicij, quod Delecti in libro suo constituunt.
Nec nos defugimus cognitionem, sed maxime op-
tamus iudicio uere Ecclesiastico. latius propaga-
ri ueritatẽ, et iusto modo tranquillitatẽ Ecclesie
muniri. Sed quantulum hęc curã tangat potentes,
res ipsa ostendit. Interea tamen pij iudicãt, et re-
gulam norunt, uidelicet, doctrinam Prophetican
& Apostolicam, et primæ Ecclesie testimonia, ut
supra

supra dixi. Sciunt Ecclesiam extractam esse supra fundamentum Prophetarum et Apostolorum. Sciunt horum uocem audiendam esse, et antefendam prauæ consuetudini, quamuis longi temporis. Si uerè iudicamus Deum se patefcisse in hoc uno genere doctrinæ, quod tradidit Prophetis et Apostolis, hanc normam sequi necesse est. Sed multi prophani nunc cogitant, ecclesiam politiam esse similem Atticæ, aut Laconicæ, constitutam humanis consilijs, ac propterea semper presentem formam tranquillitatis causa tuendam esse. Et multi sic sentientes, harum controuersiarum iudicijs præficiuntur, qui hac fascinati persuasione, manifestissimam ueritatem opprimere conantur. Non enim litigamus de rebus obscuris aut perplexis. Nec reuerenter sentiunt de Cœlesti doctrina, qui existimant perplexam et ambiguam esse. Agnoscisse et inuocari Deus uoluit, et filium iussit audiri, qui ex sinu æterni patris Euangelium proferebat, certam doctrinam ecclesie suæ tradidit. Hunc doctorem qui audiunt, facile has controuersias diiudicare possunt. Ad hos prouoco, et oro Deum æternum patrem Domini nostri Iesu Christi, ut propter filium nos regat spiritu sancto, & Ecclesiam suam augeat & seruet.

Ecclesia dissimilis politiar.

SIT LAUS DEO.
DE